

Filozofická služba pravému náboženstvu

Roman Cardal

30. marca 2022 ✚ Spoločnosť

V našom poslednom príspevku sme sa snažili ukázať, prečo by sa západný človek mal zaujímať o filozofiu. Filozofia, ktorá vedie k chápaniu povahy skutočnosti, je typicky západný fenomén. Nemáme tu na mysli Západ v geografickom, ale v kultúrnom zmysle, takže aj niektoré oblasti, ktoré geograficky patria na Východ, možno z tohto hľadiska považovať za sféry západného vplyvu.

Zdroj: flickr.com

Keď uvažujeme o potrebe a význame filozofie, nemali by sme jej vznik považovať za samozrejmú, za niečo, čo nie je hodné bližšej pozornosti. Naopak. Skutočnosť, že filozofia sa zrodila v starovekom Grécku, je pozoruhodná a ešte pozoruhodnejšie sú dôvody, ktoré tento zrod vysvetľujú. Prečo napríklad Peržania, Babylončania, Číňania, Indovia alebo Egypťania neprišli s filozofiou, ktorá zásadným spôsobom podmienila dejiny Západu? Existuje pre to nejaký dôvod, alebo to musíme brať ako náhodný historický fakt, ktorý nemá nijaké hlbšie príčiny?

Ak chceme mať v tejto otázke jasno, musíme sa zamyslieť nad tým, čo v podstate charakterizuje ľudskú bytosť. Človek je svojou bytostnou povahou živočích, ktorý *si kladie otázky*. V nemčine sa to dá vyjadriť stručne: *der Mensch ist ein Fragesteller*. Na tom nie je nič zvláštne. Ak sme obdarení rozumom, nemôžeme si neklásť otázky. Teraz nás zaujímajú najzákladnejšie otázky, ktoré si človek kládol od nepamäti: Čo je to svet, odkiaľ sa vzal, kam smeruje, prečo sme sa v ňom objavili, aký je zmysel nášho života atď. Ako vyplýva z historických výskumov, ľudia v dávnej minulosti hľadali odpovede na tieto otázky v *mýtoch*. Všetky národy, všetky kultúry a civilizácie mali svoje mýty a starovekí Gréci neboli výnimkou. Stačí si prečítať Homéra alebo Hésioda, aby sme videli, ako sa snažili v týchto otázkach orientovať.

Dejiny kultúr zanechali po sebe veľké množstvo starých mýtov a bájí, ale existuje aj rovina, na ktorej sa tieto rozdielne kultúry zhodujú. Akokoľvek sa ľudské spoločnosti líšili a líšia, v určitých aspektoch sa neodlišovali. Vo všetkých totiž môžeme nájsť akési styčné body. Patrí medzi ne:

- a) existencia „právneho poriadku“;
- b) existencia sapienciálneho pohľadu na realitu a miesto človeka v nej;

c) existencia náboženstva.

Inými slovami, v každej spoločnosti, bez ohľadu na jej kultúru, existujú určité pravidlá vzájomného spolunažívania ľudí (a), jej členovia majú určité presvedčenia o posledných otázkach ľudského života (b) a dávajú im konkrétny výraz prostredníctvom náboženských symbolov a obradov (c).

Tieto aspekty boli typické aj pre starovekú grécku kultúru, ale prekvapujúce je, že sa v nich objavilo niečo, čím sa nestretávame u žiadneho iného kultúrneho národa. Zatiaľ čo u Peržanov, Babylončanov, Číňanov, Indov, Egypťanov atď. sa sapienciálny pohľad na realitu (bod „b“) spájal s náboženským pohľadom (bod „c“), v prípade Grékov došlo k ich rozpojeniu.

Pokiaľ si túto epochálnu udalosť dostatočne neuvedomíme, zostaneme v zajatí falošnej predstavy, že filozofia vznikla oveľa skôr ako u starých Grékov. Dnes sa bežne hovorí o starých filozofiách Perzie, Indie, Číny atď., ale to je možné len za predpokladu, že spomínaná udalosť, ktorá sa niekedy nazýva „grécky zázrak“ zostala nepovšimnutá. Aj preto sa vyskytuje názor, že starí Gréci nezanechali svetu nič výnimočné, pretože vo svojom kultúrnom živote len nadväzovali na dedičstvo, ktoré prevzali z iných civilizačných oblastí. Je napríklad známe, že pri rozvoji matematiky sa inšpirovali starými Egypťanmi a v astronómii sa učili od starých Babylončanov a Sumerov.

A čo sa týka filozofie, napríklad grécky skepticizmus bol preukázateľne podmienený životom indických mudrcov, takže prečo by nebolo možné presunúť pôvod celého filozofického myslenia mimo Grécka a pátrať po ňom v dejinách starovekého Východu? Je pochopiteľné, že autorov, ktorí zastávajú a šíria túto tézu, nie je málo. V skutočnosti v sebe nesie niečo veľmi atraktívne. Veď čo je vzrušujúcejšie než myšlienka, že korene súčasnej filozofie siahajú až do starovekého Orientu, s ktorým máme preto oveľa viac spoločné, než by sme si boli ochotní pripustiť? Nie je to aj dôvod, prečo mnohí ľudia, ktorí túžia po prameňoch múdrosti, sa vydávajú na Východ, aby tam po nej pátrali v tajomných učeniach a praktikách tamojších náboženstiev?

To však skôr zodpovedá podľahnutiu čaru archaickosti, v ktorej sa neberie do úvahy skutočná povaha reality. Historický výskum už pokročil tak ďaleko, že téza o pôvode gréckej filozofie na Východe je neprijateľná. To samozrejme neznamena, že sa Gréci vyvíjali úplne izolovane a nič sa nenaučili od iných a starších národov. Ako sme už o pár riadkov vyššie uviedli, napríklad v matematike a astronómii boli zaviazaní Egypťanom, Babylončanom a starým Sumerom. Ale práve v tomto prevzatí staršieho dedičstva ukázali, že je im vlastné čosi celkom výnimočné. Matematika a geometria sa v Egypte pestovali na praktické účely (napríklad na opätovné vymeriavanie polí po záplavách Nílu) a výsledky pozorovaní babylonských a sumerských astronómov tiež podliehali ďalšiemu náboženskému spracovaniu. Gréci sa tohoto dedičstva ujali spôsobom, ktorý nemá medzi ostatnými národmi obdobu. V súlade so svojou nezvyčajnou mentalitou vytvorili teóriu čísel, geometrických útvarov a spolu s matematizovanou teóriou pohybu nebeských telies ich predložili *na jednoduché nahliadnutie*, v ktorom sa človeku odhaľoval poriadok vesmíru. Toto *nerušené pozeranie na realitu nerušené žiadnou vonkajšou praxou*, uplatňovali s najväčšou intenzitou v oblasti filozofického poznania.

Gréci si vo svojej hlbokjej vnútornej skúsenosti uvedomovali, že ľudská bytosť je smrteľne ohrozovaná rozkladnými silami, ktorým musí čeliť s vypätím všetkých síl. Za prvý krok pri plnení tejto životne dôležitej a osudovej úlohy považovali objavovanie a premyslenie poriadku, ktorý spútava nebezpečné chaotické

tendencie. Postupne pochopili, že sa pritom nemôžu opierať o svoje náboženstvo, ktoré naopak ospravedlňuje nenáležité správanie človeka (viď nemorálne správanie gréckych bohov). Odmietli *púhu vieru* (*sola fides*), pretože je vstupnou bránou iracionality a neporiadku do ľudského života, a obrátili sa k *poznaniu* (*episteme a sophia*), ktoré ukazuje smer, ktorým sa možno vzdialiť od existenciálneho neporiadku.

Po tomto rozpojení náboženského a sapienciálneho pohľadu na skutočnosť sa aj niektorí veľkí filozofi postupne začali vracieť k náboženskej viere, ale len k tej, ktorá nebola v rozpore s racionálne rozpoznateľným poriadkom. Keď o niečo neskôr vstúpilo kresťanstvo do dejín, ukázalo sa, že pred tribunálom filozofického rozumu dokázalo predložiť presvedčivé dôvody vo svoj prospech. To je tiež jeden z argumentov, prečo **kresťanstvo neznesie porovnanie s náboženstvami, ktoré sa tejto racionálnej skúške nepodrobili**. Starovekí Gréci nám teda vďaka svojej zvláštnej mentalite (a to je to „prečo“, ktoré hľadáme) odkázali cenný nástroj myslenia, ktorý nám umožňuje vedieť (nielen veriť), že ako kresťania neblúdime po temných cestách ľudskej svojvôle, ale že nasledujeme Svetlo, ktoré nikdy nevyhasne.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/filozoficka-sluzba-pravemu-nabozenstvu/>